



УДК 37.014

НАСТУПНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ НАВЧАННЯ У СИСТЕМІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Ковшар О.В., д. пед. н.,
доцент кафедри дошкільної освіти
Криворізький державний педагогічний університет

У статті автор розглядає поняття «безперервна освіта», визначає її мету, етапи безперервної освіти, проводить теоретичний аналіз досліджень феномена «безперервна освіта», прослідковує взаємозв'язок наступності та перспективності в системі безперервної освіти, аналізує сучасні тлумачення принципів наступності та перспективності в навчанні, визначає їхню роль в організації освітнього процесу.

Ключові слова: безперервність, безперервна освіта, мета безперервної освіти, наступність, перспективність.

В статье автор рассматривает понятие «непрерывное образование», определяет его цели, этапы непрерывного образования, проводит теоретический анализ исследований феномена «непрерывное образование», прослеживает взаимосвязь преемственности и перспективности в системе непрерывного образования, анализирует современные толкования принципов преемственности и перспективности в обучении, определяет их роль в организации образовательного процесса.

Ключевые слова: непрерывность, непрерывное образование, цель непрерывного образования, преемственность, перспективность.

Kovshar O.V. CONTINUIT AND PROSPECTS IN THE SYSTEM OF LIFELONG LEARNING

In the article the author examines the concept of “continuing education”, defines its purpose, stages of continuous education, conducts research theoretical analysis of the phenomenon of “continuing education”, traces the relationship of continuity and prospects of the system of continuous education, analyzes the modern interpretation of the principles of continuity and perspective in education, determine their role in the educational process.

Key words: continuity, continuous education, purpose of continuing education, continuity, perspective.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень системи та змісту освіти свідчить, що проблеми організації та розвитку сучасної освіти побудовані на безперервних засадах. Сучасне суспільство висуває нові погляди на безперервну освіту як на систему, в якій поєднується освіта для дорослих із загальною освітою.

Системи безперервної освіти постійно перебувають у центрі уваги вчених (В. Андрущенко, А. Гуржій, В. Зайчук, М. Згуровський, Ю. Зіньковський, І. Зязюн, В. Кремень, Л. Лук'янова, В. Мадзігон, Н. Ничкало, М. Степко, О. Сухомлинська, П. Таланчук та ін.) та практиків.

Дослідники зазначають, що перспективна система освіти повинна бути здатна не тільки озброювати людину знаннями, а й унаслідок постійного і швидкого оновлення знань формувати у неї потребу в неперервному самостійному оволодінні ними, вміннями й навичками самоосвіти. Гуманна система освіти також передбачає самостійний і творчий підхід до знань протягом усього активного життя людини. Освіта повинна стати таким соціальним інститутом, який був би здатний надавати людині різноманітні освітні послуги, що дають змогу вчитися безперервно, забезпечувати насе-

ленню можливість отримання післядипломної і додаткової освіти.

Постановка завдання. Мета статті – з'ясувати роль наступності та перспективності в системі безперервної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реалізація парадигми безперервності освіти вимагає насамперед з'ясування феномена «безперервність» та «безперервна освіта».

Сьогодні у науковій літературі немає єдиного визначення поняття «безперервна освіта», яке б охоплювало як концептуальні, так і операційні компоненти.

Термін «безперервний» визначають як «суцільний, безперестанний, який відбувається весь час, не припиняючись, постійний, безупинний»; «такий, що не має перерв, проміжків» [10, с. 350]. Безперервна освіта – це «процес, який охоплює все життя людини, що забезпечує поступовий розвиток творчого потенціалу особистості, всебічне збагачення її духовного світу, цілеспрямована систематична пізнавальна діяльність щодо освоєння і вдосконалення знань, умінь і навичок, одержаних у загальних і спеціальних установах, а також шляхом самоосвіти» [4, с. 580]; «система безперервного навчання і виховання для



досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального потенціалу як найвищої цінності нації» [4, с. 216]; безперервна освіта – освіта впродовж усього життя, що забезпечується єдністю і цілісністю системи освіти, сукупністю узгоджених диференційованих освітніх програм різних рівнів та ступенів, що гарантують громадянам реалізацію права на освіту і надають можливість одержувати загальноосвітню і професійну підготовку, підвищувати кваліфікацію, а також створювати умови для самоосвіти. Безперервна освіта відкриває можливості для досягнення цілісності і наступності у навчанні і вихованні, перетворення освіти у «процес, що триває все життя».

Основними етапами безперервної освіти є навчання, виховання і розвиток людини, що передують її вступу до самостійного життя (дитячо-юнацька освіта); навчальна діяльність у період дорослого життя; що поєднана з різними видами практичної діяльності (освіта дорослих).

Метою безперервної освіти є дослідження становлення особистості як у період її фізичного та соціально-психологічного розвитку, розквіту і стабілізації життєвих сил і здібностей, так і в період старіння організму, коли на перший план висувається завдання компенсації функцій і можливостей, що втрачаються. Безперервна освіта – це засіб цілеспрямованого отримання людиною знань, умінь і навичок упродовж цілого життя в навчальних закладах і засобами організованої самоосвіти. Безперервна освіта – це підтримання суспільно-й особистісно-необхідного рівня культури, загальноосвітньої і професійної підготовки [6, с. 17].

Зазначимо, що система безперервної освіти охоплює різні типи навчально-виховних закладів (школа, інтернат тощо) та неформальні (значущі люди, освітні курси, без сертифікації та ін.) види освіти, а також зв'язок між предметами і різними аспектами розвитку людини (фізичним, моральним, інтелектуальним тощо) на окремих етапах життя, що вивчаються, здатність до асиміляції нових досягнень науки; вдосконалення умінь учитися; стимулювання мотивації до навчання; створення відповідних умов і атмосфери для професійного зростання; реалізацію творчого та інноваційного підходів, створення умов для самоосвіти тощо.

Особливостями безперервної освіти є нові базові знання і навички для всіх; збільшення інвестицій у людські ресурси; інноваційні методики викладання; нова система

оцінки отриманої освіти; розвиток наставництва і консультування; наближення освіти до домашнього навчання.

Отже, безперервна освіта – це організація навчання упродовж життя. Під безперервною освітою розуміємо таку освіту, яка дає кожній людині можливість формувати і добудовувати свій професійний, освітній і культурний «багаж» відповідно до особистісних потреб та потреб суспільства в цілому. Метою такої освіти є встановлення зв'язків між різними аспектами розвитку людини – матеріальними, соціально-економічними, інтелектуальними, фізичними, духовними, пізнавальними тощо – на окремих етапах її життя, праці та творчості; формування здатності до засвоєння та творчого сприймання нових досягнень науки; вдосконалення вміння учитися; стимулювання мотивації до навчання; створення відповідних умов і атмосфери, сприятливих для навчання; реалізація творчого та інноваційного підходів завдяки системності використання всіх видів освіти та самоосвіти.

Реалізації основних завдань сучасної освіти відбувається через реалізацію принципів наступності і перспективності в системі безперервної освіти. «У разі звичної, традиційної освіти навчити людину на все життя неможливо не лише в гарній школі, а й у найкращому університеті, оскільки здобуті в навчальному закладі знання не будуть обов'язково актуальними в житті, і навпаки, з'являться нові знання, без засвоєння яких фахівець не буде ефективним, тобто втрачить конкурентоспроможність» [7, с. 4].

За А. Богуш, безперервна освіта – це полікомпонентний процес, ефективність якого залежить від реалізації таких його компонентів, як наступність і перспективність. У такому розумінні безперервна освіта відкриває можливості для досягнення цілісності й наступності в навчанні і вихованні, перетворення освіти на процес, що триває впродовж усього життя людини [1, с. 21].

У Законі «Про освіту» наголошується, що саме наступність – одна з необхідних умов безперервної освіти, яка певною мірою має забезпечити єдність, взаємозв'язок мети, змісту, методів, способів, організаційних форм навчання і виховання з урахуванням вікових особливостей дітей [5].

У контексті безперервної освіти наступність є одним із основних її принципів. У термінологічних словниках поняття «наступність» трактується як зв'язок між явищами у процесі розвитку в природі, суспільстві й пізнанні, «коли нове, змінюючи старе, зберігає в собі деякі його елементи»; об'єктивний, необхідний «зв'язок між різними етапами чи ступенями розвитку,



сутність якого полягає у збереженні тих чи тих елементів цілого чи окремих його характеристик при переході до нового стану» [12, с. 527].

Відзначимо, що наступність як наявний факт констатував Л. Венгер, який виокремив два напрями значення наступності – по-перше, значення наступності полягає в тому, що досягнення попереднього етапу необхідне для початкового формування нових видів практичної і пізнавальної діяльності, в контексті яких тільки і може сформуватися наступний ступінь; по-друге, в тому, що оволодіння кожним новим типом засобів здійснення перцептивних дій не може бути здійснене без використання засобів, якими дитина оволоділа на попередньому ступені [3, с. 184–185].

Про необхідність наступності у навчанні зауважував Ю. Бабанський, висловлюючись стосовно принципу систематичності і послідовності, який вимагає, щоб знання, уміння і навички формувалися в системі, у відповідному порядку, коли кожен елемент навчального матеріалу логічно пов'язується з іншими, наступне опирається на попереднє, готує до засвоєння нового.

Проблему наступності у навчанні вивчав В. Крутецький. На його думку, наступність передбачає таку організацію навчання, коли той, хто навчається, не може зробити наступного «кроку» у засвоєнні, не оволодівши попереднім. Для цього навчальний матеріал розчленовується на невеликі порції, які розміщуються у суворій логічній послідовності. Перш ніж отримати наступну «порцію» знань, учень повинен певним чином довести, що він засвоїв попереднє, а саме – повинен правильно виконати деяку дію (дати правильну відповідь на запитання, розв'язати задачу).

Трактуючи наступність як дидактичну закономірність, Ю. Кустов таким чином визначав цей термін: «Наступність – це категорія дидактики, що відображає закономірності перебудови структури змісту навчального матеріалу та оптимізації методів навчання, спрямованих на подолання суперечностей лінійно-дискретного характеру процесу навчання залежно від цілей навчання, розвитку та виховання учнів» [8, с. 68].

За образним виразом М. Львова, наступність – це вищий щабель розвитку, коріння якого проросли в попередньому ґрунті, «це погляд знизу вгору». Науковець зауважує, що таке трактування не є новим у педагогічному обігу, воно є загальноживаним уже впродовж кількох десятиліть. В академічній педагогіці наступність у системі освіти визначається як встановлення взаємозв'язку між суміжними її ланками з

метою послідовного розв'язання завдань навчання і виховання. Зокрема, наступність між дошкільною і шкільною ланками освіти передбачає передавання дітей до школи з таким рівнем розвитку і виховання, що відповідає вимогам шкільного навчання і передбачає опору школи на знання, вміння, якості, що вже були набуті дошкільниками, активне їх використання для подальшого всебічного розвитку учнів [9].

Сутність і функції досліджуваної категорії як дидактичного принципу узагальнено в праці О. Вашуленка. Наступність, на його думку, передбачає взаємозв'язок та узгодженість у змісті, організаційно-методичному забезпеченні навчального процесу на різних етапах і щаблях навчання; забезпечує реалізацію інших дидактичних принципів; устанавлює зв'язки між новими і раніше здобутими знаннями як елементами цілісної системи; забезпечує їх розвиток і осмислення на новому, вищому рівні; сприяє підготовці учнів до опанування нових, складніших знань і вмінь у майбутньому; налагоджує зв'язки між знаннями, які повідомляються на одному уроці, у різних темах курсу, між навчальним матеріалом різних предметів; вказує на недоцільність затримання учнів на попередньому рівні навчання, адже конструктивніше відновлювати раніше вивчене у процесі наступної роботи над новим матеріалом; здійснює послідовний зв'язок у роботі окремих класів і шкільних щаблів завдяки застосуванню таких засобів, як узгодження програм, підручників, навчальних посібників, повторення навчального матеріалу і т. ін. [2].

Шляхом наступності досягається цілісність життєвого освітнього процесу і його висхідний характер; наступність у навчанні – це послідовність і системність у розміщенні навчального матеріалу, зв'язок і узгодженість ступенів і етапів навчально-виховного процесу, який здійснюється під час переходу від одного уроку до іншого, від одного року навчання до наступного. Досягнення наступності в шкільній практиці забезпечується методично і психологічно обґрунтованою побудовою програм, підручників, дотриманням послідовності руху від простого до складного в навчанні та організації самостійної роботи учнів і взагалі всією системою методичних засобів. Це встановлення необхідного зв'язку і правильного співвідношення між частинами навчального предмета на різних ступенях його вивчення; це вимоги, що ставляться до знань і умінь тих, хто навчається, на кожному етапі навчання формам, методам і прийомам пояснення нового навчального матеріалу і до всієї наступної роботи щодо його засвоєння.



Наступність середньої і вищої школи вбачають у діалектичному зв'язку системи вищої школи з системою діяльності загальноосвітньої школи, що полягає у привнесенні в шкільну практику таких елементів професійного навчання, які збагачують і удосконалюють можливості середньої школи в підготовці її вихованців до опанування професією у вищих навчальних закладах, а також в організації навчання і виховання студентів на основі конструктивного заперечення шкільній системі.

Отже, наступність у системі безперервної освіти розуміється як взаємозв'язок між її суміжними ланками, що забезпечує можливість цілісного розвитку особистості на всіх ступенях її формування.

Грунтуючись на визначених положеннях, доходимо висновку, що дотримання принципу наступності у навчанні передбачає не тільки кількісні, а й якісні зміни у розвитку особистості. Це стосується передусім змістової (внутрішньої) сторони наступності, що включає в себе знання, уміння й навички особистості, їхнє вдосконалення та зростання.

Під час розв'язання завдань наступності забезпечується цілісний розвиток, а поряд із терміном «наступність» логічно вживається термін «перспективність». Перспективність стосується роботи нижчої, попередньої ланки в системі освіти. Так, за С. Ожеговим, перспективність – це те, що може успішно розвиватися у майбутньому [11, с. 443].

У сучасній педагогічній науці «наступність» і «перспективність» розглядаються як два боки одного й того самого педагогічного явища. Перспективність – це погляд знизу вгору, а наступність – це погляд зверху вниз.

У контексті безперервної освіти наступність розглядається як один з її заснованих принципів, як необхідна умова досягнення неперервності, плановості та інтегративності освітнього процесу. При цьому наступність у системі безперервної освіти розуміється як взаємозв'язок між її суміжними ланками, що забезпечує можливість цілісного розвитку особистості на всіх ступенях її формування.

Зміст теоретичного огляду наукової літератури з проблеми наступності як педагогічної категорії узагальнено таким чином: наступність як педагогічна категорія являє собою взаємозв'язок різних етапів розвитку, сутність якого полягає у відновленні і збереженні на новому етапі елементів і характеристик попередніх. При цьому новий етап, який є наслідком попереднього, є фундаментом для становлення і розвитку наступного. Наступність забезпечує вза-

ємозв'язок елементів минулого, теперішнього і майбутнього.

Наступність у дидактиці трактується як зв'язок етапів навчального процесу; принцип дидактики, у відповідності з яким знання, уміння й навички формуються у взаємозв'язку з попередніми й наступними; встановлення зв'язку, послідовності, системності та правильного співвідношення у розміщенні частин навчального матеріалу на різних етапах його вивчення; зв'язок та узгодженість у використанні методів, прийомів, форм і засобів навчання; поняття наступності можна визначити з кількох позицій, які, доповнюючи одна одну, створюють умови, що впливають на формування змісту освіти. Ці умови характеризують зовнішні та внутрішні механізми організації наступності. Зовнішній бік характеризується організацією роботи, а внутрішній – її змістом (включає в себе знання, уміння й навички дітей, їхнє подальше зростання та вдосконалення).

Висновки з проведеного дослідження. Отже, реалізація принципів наступності і перспективності в системі безперервної освіти характеризується об'єктивним і загальним характером, маючи своє відображення у процесі становлення та розвитку особистості. Сучасна освіта через реалізацію наступності і перспективності повинна забезпечити безперервність між сімейним вихованням і шкільною ланкою освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богуш А.М. Вектор наступності державних стандартів дошкільної та початкової освіти / А.М. Богуш // Дошкільне виховання. – 2012. – № 7. – С. 21–23.
2. Вашуленко М.С. Навчання грамоти в підготовчих класах / М.С. Вашуленко, Н.Ф. Скрипченко. – Київ : Радянська школа, 1982. – 174 с.
3. Венгер Л.А. Формирование психических действий и умственное развитие ребенка / Л.А. Венгер // Обучение и развитие младших школьников : материалы межреспубликанского симпозиума / под ред. Г.С. Костюка. – Киев : Типолитография КВИРТУ, 1970. – С. 182–186.
4. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України ; гол. ред. В.Г. Кремень. – Київ : Інком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Закон України «Про освіту» // Голос України. – 1996. – 25 квітня.
6. Ковшар О. Значення процесу наступності для розвитку освіти / Олена Ковшар // Формування особистості дошкільника засобами освітніх технологій : Всеукраїнська науково-практична конференція (Кривий Ріг, 11–12 жовтня 2012 р.) : матеріали конференції. – Кривий Ріг : КПІ ДВНЗ «КНУ», 2012. – С. 15–20.
7. Кремень В. XXI сторіччя : нова освітня політика / В. Кремень // Дошкільне виховання. – 2003. – № 1. – С. 3–5.



8. Кустов Ю.А. Место и роль преэминентности в педагогике высшей школы / Ю.А. Кустов // Современная высшая школа. – 1988. – № 1. – С. 63–76.

9. Люблинская А.А. Психологические основы школьной зрелости / А.А. Люблинская // Формирование школьной зрелости ребенка. – Таллин, 1982. – С. 151–155.

10. Огнев'юк В.О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку : монографія / Віктор Олек-

сандрович Огнев'юк. – Київ : Знання України, 2003. – 450 с.

11. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов. – Москва : Русский язык, 1986. – 798 с.

12. Философский энциклопедический словарь / гл. ред. Л.Ф. Ильичев. – Москва: Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.

УДК 378.01

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ В НАВЧАННІ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ЕКОНОМІКИ НА ШЛЯХУ ЗДОБУТТЯ СТАРШОКЛАСНИКАМИ ПОЛІТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Кондратенко Т.В., головний спеціаліст
Департамент освіти виконавчого комітету
Кременчуцької міської ради Полтавської області

Здобуття якісної політехнічної освіти внаслідок профілізації, як складника отриманої повної загальної середньої освіти є базисом та ключовою ланкою в подальшому виборі професії та самореалізації випускників загальноосвітніх навчальних закладів. Професійна майстерність учителя технологій, готовність до навчання економіки старшокласників, налагоджений комунікативний зв'язок та ефективна взаємодія учителя технологій й учня в навчально-виховному процесі, діагностування та розвиток природних здібностей молоді людини забезпечать набуття практичного досвіду, здатності до життя, самореалізації. Сформована таким чином життєва компетентність старшокласників є запорукою розвитку профілізації, професійної освіти, зокрема політехнічної освіти, стане першоосновою вибору майбутньої професії випускниками.

Ключові слова: *готовність учителя технологій, навчання економіки старшокласників, взаємодія, проектно-технологічна діяльність, освітня галузь «Технологія», компетентність з технологій та економіки.*

Получение качественного политехнического образования в результате профилизации, как составляющей полученного полного общего среднего образования является базисом и ключевым звеном в дальнейшем выборе профессии и самореализации выпускников общеобразовательных учебных заведений. Профессиональное мастерство учителя технологий, готовность к обучению экономики старшеклассников, налаженная коммуникативная связь и эффективное взаимодействие учителя технологий и ученика в учебно-воспитательном процессе, диагностирование и развитие природных способностей молодого человека обеспечивают приобретение практического опыта, способности к жизни, самореализации. Сформированная таким образом жизненная компетентность старшеклассников является залогом развития профилизации, профессионального образования, в том числе политехнического образования, станут первоосновой выбора будущей профессии выпускниками.

Ключевые слова: *готовность учителя технологий, обучение экономике старшеклассников, взаимодействие, проектно-технологическая деятельность, образовательная отрасль «Технология», компетентность по технологиям и экономике.*

Kondratenko T.V. ACTUAL ASPECTS OF THE INTERACTION IN THE STUDY OF THE TECHNOLOGIES AND THE ECONOMY ON THE PATH OF OBTAINING A HIGH SCHOOL STUDENTS OF THE POLYTECHNIC EDUCATION

Obtaining high-quality Polytechnic education in the profiling result as a component and obtained full General secondary education is the basis and key element in career choice and realization of graduates of secondary schools. Professional skill of teachers Technologies readiness for learning Economics high school students, and established a communicative relationship and effective cooperation between teachers Technologies and student in the educational process, diagnostics and the development of natural abilities of the young person ensure the acquisition of practical experience, ability to life fulfillment. Thus formed a vital competence of the students is the key to the development of specialization, professional education including Polytechnic education will become a fundamental principle in the choice of future profession of the graduates.

Key words: *readiness of the technology teacher, teaching economy the high school students, interaction, of design and of technological the activities, educational sector „Technologies”, competencies on the Technologies and the Economics.*